moderne roman uit godsdienstig, ethisch, paedagogisch oogpunt absoluut verwerpelijk wordt, verliest hij daarmee ook alle aesthetische en literaire waarde.

Als zulk een slappe, verachtelijke geest onze glorieuze letterkunde gaat beheerschen, dan — de conclusie moge kras zijn, ze ligt toch voor de hand — is het met onze literatuur spoedig gedaan. Dan pleegt ze zelfmoord met haar zelfmoord-thema, dan gaat bij al het levensgemijmer haar levenslamp uit!

In een tweede artikelenserie, die we op deze eerste hopen te doen volgen, (als we met de intusschen achterop geraakte boekbespreking weer in 't gelijk zijn) willen we trachten de verklaring van de psycho-pathologische verschijnselen te vinden en komen dan vanzelf ook op dit punt nader terug. Thans constateeren we het feit, het verschijnsel alszoodanig, als een openbaring van ernstige en zeer gevaarlijke psychopathologie.

Over de andere zijde der leven-filosofie, en de, ook in de roman-literatuur zich openbarende reactie, in een volgend (slot)artikel van deze serie.

C. T.

PERS-SCHOUW.

„Liever Turksch, dan paapsch".

Sedert enkele theologen in de Tweede Kamer zitten, niet zoozeer om de theologie in eere te brengen, als wel met de bedoeling, om anderen te overreden, op haar nog te nemen beslissingen vooruit te loopen, heeft te meer de theologische politicus buiten de Kamer recht op gehoor. Een der vertegenwoordigers van dit genre is ds Renting te Winterswijk. Hij schrijft in de „Geld. Kerkbode":

Ds Kersten en Ds Lingbeek kunnen tevreden zijn. 't Is hun gelukt, om den coalitie-dijk, die zoo langen tijd onder Gods zegen aan den opdringenden revolutionairen watervloed krachtigen weerstand geboden heeft, te ondermijnen en nu de dijk bezweken is, is het niet gemakkelijk, om het gat te dichten en de breuk te herstellen.

Misschien moet de nood zoo lang stijgen, dat de thans bij de doorbraak kijvende wachters ten slotte inzien, dat tengevolge van hun krakeel een groote ramp het geheele volk bedreigt en dat ze, onderlinge veten vergetend, samen weer aan den arbeid gaan, nu niet om te breken, maar om te bouwen en samen een sterken dam op te werpen tegen den wassenden stroom van ongeloof en revolutie.

Het kan niet gezegd worden, dat deze politieke crisis een hartverheffenden indruk maakt.

Ze doet denken aan vechtende jongens, die bij hun vechtpartij de ruit gebroken hebben, aan elkander wederkeerig de schuld van dat breken verwijten, maar aan anderen overlaten, om de kosten te betalen en het vernielde te herstellen.

Het is er Kersten en Lingbeek en een gedeelte van de Christelijk Historischen om te doen, om de macht van Rome te breken en ze meenen, in het verdwijnen van den Nederlandschen Gezant van het Pauselijk Hof een groote Protestantsche overwinning te hebben behaald, waarvoor in meer dan ééne plechtige samenkomst dank aan den Heere gebracht werd.

Het eenige resultaat van dat streven is echter tot hiertoe geweest, dat Rome zelf in eigen land zijn krachten meer dan ooit concentreert, zijn éénheid herkregen heeft en dat niet maar alleen de coalitie, de samenwerking van de drie partijen der rechterzijde, op welke samenwerking de Christelijk Historischen, zooals ze zelf bij elke gelegenheid betuigen, hoogen prijs stellen, verbroken werd, maar ook de verhouding van de „Protestantsch Christelijke partijen" onderling er niet beter op geworden is.

Het zal wel aan mij liggen, maar ik kan het vreeselijke en gevaarlijke van het Gezantschap bij den Paus nog niet inzien.

We hebben jaren lang een Gezant gehad te Constantinopel bij de Sultans van Turkije, die pretendeerden het geestelijk Hoofd te zijn van alle Mohammedaansche geloovigen.

De Armenische Christenen werden onder de regeering van die Sultans bij honderden en duizenden vermoord.

Naar mijn beste weten is er toen echter nooit een voorstel van Christelijk Historische zijde gekomen, om dien gezantschapspost op te heffen.

En toch hebben wij als Nederlanders in 't algemeen en als Nederlandsche Christenen in het bijzonder met de Mohammedaansche propaganda in eigen overzeesche bezittingen rekening te houden.

Is het een gewetenszaak, om geen geld meer toe te staan voor het Gezantschap te Rome, dan mocht het toch wel in zeer sterke mate een gewetenszaak geweest zijn, om een Vertegenwoordiger van het Nederlandsche volk te zenden naar het hof van een Monarch, die algemeen met den naam van den Turkschen „grootmoordenaar" betiteld werd.

Er zijn nog altijd menschen, die de leus: „liever turksch dan paapsch", inplaats van ze in te trekken, durven uitbreiden en verscherpen. Ze sturen liever een man van staatsie naar een plaatsje bij een Turkschen christenmoordenaar dan naar een Paapschen vredemaker, die althans nog iets heeft gedaan om aan de oorlogvoerenden te doen verstaan, dat God een eisch op en een orakel tegen hen heeft.

Het is voor de theologie te hopen, dat de niet-theologen haar niet taxeeren naar de meerderheid van haar dienaren in de Kamer van tegenwoordig.

Toekomstverkenning.

Ds Schaafsma, dien ik meermalen hier citeerde, schrijft in de „Geref. Kerkb." cl. Brielle:

Maar in ieder geval is het bekend dat hier te lande en speciaal in de Hervormde gemeenten een aantal ethische predikanten zijn. Deze leeraars maken nu niet bepaald een fleurigen tijd door. De meesten hunner staan op kleinere plaatsen, en komen in den regel niet boven het minimum-tractement uit. De Geref. Bond dringt en houdt hen achteruit, en zijn tolken gaan, vergeleken bij de Ethischen, overdrachtelijk gesproken in purper en fijn lijnwaad. De Theologie van de Ethischen is maar voor een klein deel vaderlandschen oorsprong, en de wateren in deze strooming vloeien af van de katheders, grootendeels van Duitsche geleerden, waarvan het meerendeel ontslapen is, maar sommigen nog overig zijn.

En juist hier ben ik aan het punt, waarop mij de vraag noodig lijkt: waarom nu nog een dogma ten opzichte en tegenover de Ethischen? Hier te lande gaat het straks meer tusschen den Geref. Bond en Rechts Modern, dan tusschen Leerstellig Gereformeerd en Ethische. En in Duitschland? Ik geef me niet uit voor deskundig, maar velen met mij hebben den indruk, dat daar in toongevende kringen andere leuzen worden aangeheven dan „Ethisch". De vrij talrijke groep die terug wil zooals het heet naar den ouden Luther mist het kenmerkende dat de Ethischen voorheen hadden. De werken van R. Otto zoeken meer aansluiting bij religieuse verschijnselen die men bij de pseudo-religies aantreft, dan bij Schleiermacher. De veelgenoemde theologie van K. L. Barth, die ook hier te lande tal van lezers heeft, is om zoo te zeggen het tegenovergestelde van Ethisch.

In een bekend tijdschrift ontwikkelde ten vorigen jare prof. D. Georg Welvrung zijne gedachten over: het zedelijke (Ethische) als irrationeel verschijnsel, ook al weer heel iets anders als men van de andere ethischen gewend was.

Wie den strijd der geesten aandachtig gade slaat krijgt eenigszins den indruk dat uit dien maalstroom van kritische gevoelens telkens iets naar boven dringt dat goed beschouwd, herkend kan worden als een stuk oude beproefde gereformeerde waarheid. Daarnevens ontbreekt het niet aan andere dingen die er op wijzen dat de vloedgolf van kritiek, die ook inzonderheid over Duitschland is gegaan, nog altijd nawerkt. En juist daarom zou het velen verheugen als onze kerken konden komen tot een aanvullingsformulier op onze bekende belijdenisschriften. Dat zij positie namen, niet maar, of tenminste niet alleen tegenover het ethische, maar tegenover de verschillende stroomingen op theologisch gebied. Juist daardoor zullen onder ons de ouderen, maar vooral de jongeren, beter kunnen waardeeren den rijkdom en het diepe inzicht, om maar een ding te noemen, van vele formuleeringen in onzen Heidelbergschen Catechismus. En ook daardoor zal het onderling vertrouwen worden bevestigd, en de kans op verdenking tot de kleinste afmetingen worden teruggebracht.

Enkele vragen komen hier wel vanzelf boven. Allereerst komt de gedachte op, dat de manier, waarop het volk reageert op de verkondiging van een bepaalde gedachte, nog niet een profetie kan worden geacht voor den invloed, dien bepaalde stroomingen op het geestesleven hebben zullen. Wie de volste kerken heeft, is nog niet de man van den sterksten invloed. Soms kunnen volle kerken het bewijs leveren, dat niet zoozeer de prediker de massa als wel de massa den prediker heeft genomen. Natuurlijk is dat niet altijd het geval, maar dikwijls wel. En wie de kaart van het land kent, weet, dat heel dikwijls de volle kerk — om een gemeenplaats te gebruiken — de onbetaalde rekening der kerk is. Met name waar het volk vergelijken moet. En nóg meer, waar al te goedkoop met de Smaadheid Christi gewerkt wordt, terwijl verzuimd is, na te gaan, of men ook altemet lijden moest niet zoozeer om de Smaadheid Christi als wel om de vereenzelviging van de eere Christi en de glorie van den dominee. Zoolang de kerk bij de verkondiging der spreuk dat het bloed der martelaren het zaad der kerk is, verzuimt erbij te zeggen, dat bloed een slecht argument is (ook de valsche profeten werden vaak martelaren en ook de witte terreur bestaat), en dat dit zaad den akker bederft, zóólang zal de preekstoel het meest van kerklucht klam zijn, als de man die erop staat de geloofsvervolging aan zijn veilige hoorders weet te suggereeren.

Maar elke eeuw kan doen zien dat buiten veel volle kerken om zich bewegingen afteekenen en stroomingen een bedding zich graven die „niet met uiterlijk gelaat" komen, doch des te sterker via de opgroeiende woordvoerders van den komenden tijd de geesten beïnvloeden.

En wie dan die stroomingen en haar baanbrekende kracht taxeeren wil, zal wèl dienen te bedenken, dat in nieuwe ketterijen telkens oude dwalingen terugkeeren. Dat men zoo vaak meenen kan, iets nieuws te zeggen zonder te weten, dat het toch eigenlijk al oud is, dat verschijnsel kan de kerk reeds waarschuwen tegen de neiging, om telkens bij voorkeur in antithetische spreuken handel te drijven. Wil men bij een ziekbed een oratie voordragen over de antithese tusschen leven en dood, die doet wel; want alle ziekte wordt door het leven overwonnen óf leidt over tot den dood. Maar het zal toch niet ondienstig zijn, eerst te handelen over de verschijnselen van het leven zelf en over de manier, waarop niet zoozeer het leven verschilt van den dood, als wel de gezondheid van de ziekte.

De orthodoxie — met name die van de volle kerken — heeft al te vaak zich van de binnenlandsche conflicten afgemaakt door de aankondiging van den buitenlandschen oorlog. Gevolg is, dat vele harnassen opgepoetst worden van „kruisvaarders", die tegen Saracenen moord en brand roepen en en passant een pleiziertochtje organiseeren, terwijl in het binnenland de conflicten blijven liggen, onopgelost. Want — men vergeve het anachronisme — de Schieringers, die benauwd zijn voor de Vetkoopers, kunnen zich het gemakkelijkst over hun benauwdheid heenwerken door op te rukken tegen de Saracenen. De slag tegen laatstgenoemden ligt altijd meer in 't verschiet en er is altijd te rekenen op een gansch groote heirschare van medestrijders in den heiligen oorlog. Is 't geen genot, te zien hoe elke aanlegplaats nieuwe zwaardheffers bij den grooten hoop voegt?

Maar thuis — daar is het slagveld verlaten eer de vrede geteekend was.

Vrijzinnige Christologie.

In „Noord-Hollandsch Kerkblad" wijdt ds C. Landeboom eenige artikelen aan de Christusprediking, zelijk die in sommige vrijzinnige kringen (niet zonder protest van anderen, denk b.v. aan ds K. Vos) wordt voorgedragen. Ds Zondervan en diens beschouwingen worden nader bezien:

Christo-fantasie.

Niet anders kan en moet worden gekarakteriseerd wat Ds Zondervan in zijn referaat voor Christologie wil laten doorgaan.

Hij begint met zich los te maken van de historie.

Geeft wel de mogelijkheid toe, dat de „evangelische stof" zich om Jezus Christus — neen, dàt niet, maar wel „om een of anderen historischen persoon heeft gegroepeerd". Z.i. is de „dogmatische Christus" van het Nieuwe Testament als historisch persoon op critisch standpunt niet te handhaven. Taak van den vrijzinnigen prediker is daarom, aan de gemeente den metaphysischen (bovenzinnelijken) Christus, den Christus naar den geest voor te houden,

---

dan iets: waar de tegen-strijdigheid maar met woorden kan gezegd worden, daar heeft voor de zwervers, wier schip van den stroom gehavend is, de vreugde gelicht: land in zicht!

Ja, deze eeuw ziet met vreugde ook andere, volgende geslachten mèt haar liggen onder dezen ban. „Geslachten na ons zullen gefascineerd blijven door die hymne en dit beeld: de onde Faun, die geen wet of zedelijk gebod ooit maar begreep, — maar die den dans der Goddelijke liefde danst (met een speelgoedpop op den arm"; aldus sprak nog onlangs iemand zijn verzekerdheid uit.[1])

Maak van den faun een duivel, een satyr, een demon, tot den satan toe, en men zal geen bezwaar hebben, dat de volzin blijft staan. Tusschen Gorky's „Christelijken Boschgod, dezen argeloozen Goddronken faun" en den opstandigen geest van het kwade, die de „schoonheid van bloed en moord en wildheid" zegt te zien en wel aan te durven ook, is geen wezenlijk verschil. Waarom zouden de parken van Gods dronkenmakende wellusten niet aan beiden een schuilplaats kunnen bieden? Heeft God ze niet beide gemaakt?

Ja, als men den dansenden faun luchtig te treden leert, door hem de geboden af te nemen — dien zwaren last — en hem enkel de „speelgoedpop" te laten; en als men den zang der goddelijke liefde ook al weer zeggen kan met een „speelgoedpop op den arm"; ja, dán wordt alles een spel, de psalm en de vloek, de liefde-belijdenis en de gebalde vuist, de Geest en het Beest, God en de duivel, hemel en hel.

En nu zijn faunen en parken misschien nog wel wat al te onwezenlijk en te ver af gelegen verbeeldingen voor wie de schare wil gaan zeggen, wat hij God reeds heeft aangezegd: dat God en satan vrienden zijn; dat Gods is het spel; en dat dit ook des duivels is!

Maar dichterbij dan parken zijn de steden der menschen; en zooveel onwezenlijks als er in faunen mogen zijn, zóóveel rauwe werkelijkheid is er in den krantenverkooper, die in de Rue Dauphine zijn waar niet kwijt kan:

> de Heilge Maagd, een drauglijke maitresse,
> Waren hem even ver en ongenadig.

Welnu, wat is die ellendeling, die zijn klacht niet kwijt kan tegen het bestaan van warmte, vreugde en zon, wat is hij anders dan de andere worp op het speelbord van God en duivel, na den eersten worp, die dansende faunen riep?

Maak den duivel eerst een speler, dan is straks God in zijn onvervaard gezelschap. Goed en kwaad zijn immers posten van één deur?

En waarom zouden ze dan ook niet zijn twee pionnen op één schaakbord? Als die God even vrij en luchtig met krantenverkoopers speelt, als de Weilooze zulks doet met faunen, dan zijn Gods vermakingen nog wel wat anders dan de strenge „inzettingen" die den kerkstijl vorderen! En waarom zouden dan ònze vermakingen nog moeten zijn de inzettingen van God? Zie dien krantenverkooper en denk aan den boschgod, den argelooze en toch christelijke, — dán mag de dichter frivool worden, zonder haastig in Gods ban te worden verdaan. Wie speelt, die deelt immers den houden medespeler geen ban toe. Spel wordt met spel heel prompt betaald; en de duivel-speler kan God, den speler, wel voldoening schenken.

En straks is de dichter van den krantenverkooper gereed om van zijn vermoeiden en verlaten broederslentenaar heen te gaan naar God, zeggende:

> God, dit zijn dus Uw martlende vermaken,
> Daarom zal 'k zonder U mij wel vergeven
> De enkele frivole woorden hier geschreven,
> Die van mijn dof gedicht de wil verzaken.
>
> God, dáárom hebt Gij dus Uw welgevallen
> Geef mij de zonnen en de sterrebeelden,
> Dan zal ik ze te pletter laten vallen,
> Volhardende, dat Gij 't lichtzinnigst speelde.[2])

Waarlijk, breng het spel in de wereld, laat in Gods eigen diepten deugd en ondeugd stuivertje wisselen, — en God en Satan hebben elkaar in der eeuwigheid niets meer te verwijten. Wie van de twee mocht onder gaan, zou den ander den besten prijs betaald hebben.

Maar de rekening is in elk geval altijd vereffend. Er is geen verschil tusschen duivel en God.

Aldus het frivole woord van den mensch der 20e eeuw. Hij reciteert het voor de poort van Gods hooge woning met rustige stem.

K. S.

---

[1]) Dirk Coster, over Maxim Gorky, De Kluizenaar. Eris Almanak 1926, Amsterdam, S. L. v. Loov, bl. 49.

[2]) J. Slauerhoff, De Krantenverkooper, Eris, Almanak 1926, 133.

die „aan de bijbelsche voorstelling ten grondslag ligt".

Die Christus is dan een universeel wezen. D.w.z. zoo wordt Hij gedacht. Want feitelijk heeft Hij nooit bestaan. 't Is met Christus als met Adam. Ook Adam heeft nooit bestaan. Maar Adam is de Idee-mensch, de universeele, die zich in de individuen belichaamt. Zoo nu is ook Christus geen historische persoonlijkheid, maar het hemelsche „Urbild" in allen, het „algemeen levensbeeld, waarnaar het godsdienstig gemoed vraagt".

Ds Zondervan voelt dat los-zijn van de historie als een bevrijding. Immers, zoo wordt hij in zijn wijsgeerig-religieuse fantasieën door niets belemmerd.

„Wij treden . . . met onzen Christus buiten den kring en den tijd der evangeliën, en zoo ondergaat dan ook het begrip historisch een wijziging. Ook deze Jezus is geschiedenis, maar als die van velen en van alle tijden, moet de evangelische geschiedenis ontdaan worden van het „einmalige" d.w.z. van wat zij voorstelt als éénmaal feitelijk te zijn geschied) en symbolisch worden toegepast. Het is er in dit opzicht meê als met het Sprookje, waarin hetgeen zich steeds herhaalt, als één enkele gebeurtenis uit het verleden verschijnt". Het is die symbolische toepasssing, welke „in de verdichting den polsslag van het leven waarneemt en de werkelijke feiten uit alle tijden ziet in het licht der eeuwigheid".

Uitgangspunt van deze „Christologie" is dus de verdichting. De „Christus des geloofs" van Ds Zondervan is de Idee-Christus. Die Idee wordt gepersonifieerd. Aan die Idee worden de namen gegeven van Heiland, Heere, Verlosser, Zoon Gods. Die Idee wordt voorgedragen in Schriftuurlijke bewoordingen, in een terminologie, goeddeels ontleend aan de orthodoxe dogmatiek. Van die Idee wordt zelfs gezegd, dat zij .... de hoogste werkelijkheid is.

Want al wordt in de symbolische prediking over Jezus op symbolische wijze gesproken, toch is — volgens Ds Z. — Hij zelf „geen symbool, maar volle werkelijkheid, het Leven en de Openbaring Gods, de God in de wereld, die als bovenmenschelijke persoonlijkheid deel heeft aan het bovenbewuste Leven Gods, ook waar hij in het menschelijke zelfbewustzijn wordt opgenomen en er mede zich verwezenlijkt".

Ge voelt wel, dat 't er hier op aankomt, de uitdrukkingswijze der modernen te verstaan.

De „volle werkelijkheid" is .... het beeld, de voorstelling, die zij geven van „het goddelijke leven" in wereld en menschheid, en die zij op hun gezag moet aanvaarden. Op het gezag van hen, die de leer der Schrift uitruilen voor religieuse fantasieën.

Deze „theologen" zijn door niets gebonden. Zij kunnen hun gedachten-beeld aankleeden, zooals zij willen. De fantasie staat immers voor niets?

Neem b.v. de profetische werkzaamheid van Jezus. De historische prediking legt ook daarop allen nadruk. Waarom zal ook de symbolische het niet doen? „Zullen wij", vraagt Ds Zondervan, „zullen w ij Jezus niet evenzeer laten toornen, liefhebben, straffen, zegenen in de huidige zondige wereld, nog zoekende wat verloren is, komende ook tot ons?"

Ziet ge wel: zij maken van hun gefingeerden Christus alles wat zij er van maken willen, en zoo worden door hen de menschen misleid.

Trouwens, Ds Zondervan erkent zelf, dat de terminologie, waarvan zich de symbolische prediker bedient, op de gemeente den indruk moet maken, dat hij orthodox is; dat „de Christologische prediking het verwijt te hooren heeft, dat zij niet eerlijk is, omdat zij oude en versleten namen en uitdrukkingen brengt in een anderen zin dan de oorspronkelijke, en op die wijze verwarring sticht."

Hij meent echter, „dat een prediker het recht heeft zich van een overgeleverden term te bedienen, wanneer hij voor zichzelf overtuigd is, dien te bezigen in den eeuwigen zin, die aan de uitdrukking ten grondslag ligt; hij is dan volkomen eerlijk en voor zichzelf verantwoord, in weerwil van de verkeerde voorstellingen, die anderen aan het woord hebben verbonden . . . ."

Ook moet men niet vergeten, „de kracht en wijding, die er van een bekend woord op den hoorder uitgaat, en de herinneringen en gewaarwordingen, die er door worden gewekt."

Neem b.v. „de gemeenschap met Christus". Ds Zondervan verstaat daaronder, naar hij zelf toestemt, iets geheel anders dan Paulus, „voor wien Christus de na zijn aardsche lijden verhoogde Heer in den hemel was". Toch blijft hij dien term gebruiken, omdat „niet de vorm maar het wezen van de voorstelling de hoofdzaak is, en wij meenen uit denzelfden geest als Paulus te spreken"!

Maar als er nu menschen zijn, die behoefte hebben wat hun in de prediking van Christus verkondigd wordt „zich als werkelijk gebeurd voor te stellen, zullen ze het voor echt nemen"?

Welnu, dan stelt Ds Zondervan den prediker den eisch, „dat hij uit paedagogisch oogpunt de illusie niet verstore en vooral niet opzettelijk doe uitkomen, dat het niet historisch is".

Wanneer hier van „misleiding" gesproken wordt, zal dit in de bedoeling van den schrijver wel meer op het resultaat dan op de intentie van deze vreemdsoortige paedagogie zien.

Van Schaper en van Patrimonium.

Mevr. v. Itallie-v. Embden heeft voor „De Haagsche Post" den heer Schaper „geïnterviewd". Enkele uitlatingen mogen hier volgen. Ze zijn van beteekenis, niet zoozeer om den inhoud van wat gezegd wordt, als wel om het belang, dat velen in de kwesties stellen. Eerst dit:

In een gemoedelijke dorpslaan, aan één zijde nog maar bebouwd, een simpel huis-met-voortuintje, precies gelijk aan zijn buren rechts en links.

Het Kamerlid opent de huisdeur. „Past u op, de verf binnen is nog nat".

Langs vestibuletje, smalle trap komen we in een vriendelijke achterkamer. Ze is vol boek-gevulde open kasten van gebeitst hout.

„Vóór u begint te spreken, hebt u me al een lesje gegeven! Ik heb wel eens meegemopperd, dat f 5000 „vergoeding" voor het Kamerlidmaatschap wat hoog zou zijn. Dat was de theorie.... u toont me de praktijk".

„Als je er niet wilt bijverdienen is het niet te veel".

„Andere leden doen dat wel".

„Dat is verkeerd. Je volle hoofd en tijd moet aan je Kamerwerk besteed worden. Vroeger, toen voor de „aristocraten" de Kamer een „tijdpasseering" beteekende.... kon f 2000 voldoende zijn; nu is ons traktement dat maar nauwelijks. Ik heb drie jongens op te voeden! Neemt u dien grooten stoel".

Daarna het volgende:

„De pers deed dikwijls gemeen: verdraaide wat ik zei. Toen heb ik in mijn krantje het echte, en de namaak naast elkaar afgedrukt".

„Heeft ûw krantje nooit eens gescholden?"

„Misschien wel! Maar ik zakte toch niet beneden een zekere waardigheid. De publieke opinie nam het voor mij op. In de Provinciale Staten werd ik dubbel gekozen. Weet niet meer voor wèlk district ik aannam; kan het opzoeken".

„Laat u maar! Dit is veel teekenender".

„En toen lid van de Kamer. In drie jaar tijd had zich alles afgespeeld".

„U liep in galop!"

„De pastoors hebben voor me gewerkt bij het huisbezoek. Dat hoeft u niet te verwonderen: pastoors voelen dikwijls democratisch.... en soms mogen ze het uiten! Ze komen bij de „kleine luyden" in huis; ze zien wat er voorvalt".

En eindelijk dit nog:

„U bent als Kamerlid niet dadelijk in Den Haag gaan wonen?"

„De eerste jaren bleef ik in het Noorden. Daar was ik bekend, misschien een beetje populair; ik bleef ook lid van Raad en Staten. Ik heb gewerkt... om kapot te gaan! Klein traktement, f 2000; geen vrij reizen, kamer noodig in Den Haag; derde klas op en neer en nooit rust om te werken: altijd kennissen, die je aanspreken. Na vijf jaar gaf ik het op: we gingen in Den Haag wonen."

„Toen was u al ingeburgerd in de Kamer".

„Ik had me dadelijk voorgenomen: ik neem géén heeren-allures aan; ik blijf de wèrkman. De eerste weken voelde ik wel de stemming: „Wat moet die vent hier?" Een aristocraat bood me ter begroeting zijn twee vingers. Den volgenden keer bood ik hem twee van mij. Hij heeft het begrepen. We zijn nog amicaal geworden! Toen de Ongevallenverzekering in behandeling kwam, heb ik verteld van mijn eigen ongeluk. Dat maakte indruk."

In hetzelfde nummer wordt over Patrimonium de doodsklok geluid. Aldus:

Daarentegen bezorgt heel wat minder last aan zijn partijgenooten de Anti-Revolutionaire werkliedenvereeniging „Patrimonium", die in de afgeloopen week haar gouden jubileum vierde. Wie zich herinnert welke rol in vroeger dagen, onder Kuyper, de „mannen-broeders" van Patrimonium speelden, welker voormannen, die de curieuse namen van Kater en Poesnat droegen, niet weinig hebben medegewerkt tot den roem en de grootheid van den „van God gegeven Leider", die moet wel getroffen zijn door de onbeduidendheid waartoe dit eertijds bij de verkiezingen zoo machtige verbond thans is gezonken. Men klaagde, al huldigend, over het slechte bezoek van de vergaderingen tegenwoordig, benadeeld door de sterke concurrentie van de Christelijke vakbeweging, die allengs al de roerige, revolutionnaire elementen uit Patrimonium tot zich trekt. Ondanks de redevoeringen van de heeren Smeenk en Prof. Slotemaker de Bruyne, ondanks de verschijning van den burgemeester van Amsterdam in hoogsteigen persoon en zijn aldaar gehouden speech, mag men van het verbond zeggen: Het leven is eruit en komt er niet weer in.

Een gewaarschuwd Patrimonium-mensch geldt voor twee. Men schrijft hier niet van Patrimoniale zijde. In dat geval kan zooiets wel wat beteekenen.

K. S.

BOEKBESPREKING.

Als 't Lente wordt door Lize Krop—Schurink.

Langs moeilijke wegen door Jac. van der Kley. — Uitgaven van A. G. Schoonderbeek — Laren.

Bij herhaling reeds maakten we in ons blad melding van de goed-verzorgde jongens- en meisjes-boeken, die de uitgever Schoonderbeek in zijn fonds opneemt. We wezen daarbij steeds op het uiterlijk, geheel in den stijl der moderne jongensboeken, en op de fleurige illustraties, twee factoren, die voor jeugdlectuur van veel belang zijn.

Aan deze collectie voegde de heer Schoonderbeek twee nieuwe uitgaven toe, (eenigen tijd geleden al, maar ons ontbrak de gelegenheid tot nu toe ze te behandelen).

't Eerste, „Als 't Lente wordt" is een meisjesboek, 't verhaal van twee meisjes, die door de sterk verminderde levensomstandigheden der ouders hun weeldeleven in de stad vaarwel moeten zeggen en met haar moeder (vader heeft in Amerika een betrekking gekregen na de debacle van het gezin) buiten een oud huis moeten betrekken. Het boek teekent dan de wijze, waarop de meisjes, ieder naar eigen karakter, deze nieuwe omstandigheden aanvaarden en zich voegen. Vooral de jongste, Jet, is daarbij een krachtige, sympathieke figuur. Zij weet zich in de verschillende verhoudingen uitnemend te schikken en door en rondom haar wordt het verhaal van verschillend gebeuren levendig.

We hadden gaarne de intonatie van het boek positief gezien, vooral, omdat de omstandigheden, die worden beschreven, ernstig zijn. Maar 't is een neutraal boek. Als zoodanig echter is het niet ongeschikt. Wat we vroeger al eens opmerkten ten aanzien van neutrale lectuur voor onze kinderen, geldt ook hier weer. We geven natuurlijk de voorkeur aan andere boeken, doch een reden, waarom we dit verhaal onze aanbeveling zouden onthouden is er niet. Zelfs valt er veel goeds op te merken, dat ook voor onze kinderen leerrijk is. De sfeer van het gezin is in elk geval uitnemend en de houding van Jet kan ten voorbeeld worden gesteld aan meisjes van haar jaren.

Het tweede boek „Langs moeilijke wegen", is een jongensboek van een Auteur, die op dit gebied zijn sporen reeds heeft verdiend. Toch hebben we wel betergeslaagde verhalen van hem gelezen. Deze geschiedenis is in z'n gegeven wat heel gewoon: Een jongen en een meisje van nette burgerouders verliezen hun vader; de moeder hertrouwt met een dronkelap en sterft spoedig. Dan verlaten de kinderen samen den onwaardigen stiefvader en gaan op stap; ze willen loopen naar Winterswijk (uit Amsterdam) waar een familielid woont. Onderweg worden ze opgepikt door een woonwagenreiziger. Deze is in z'n soort echter een goed type (maar verkeerd geteekend) en de kinderen houden veel van hem en z'n vrouw. Maar de gezellen deugen niet. Zij beramen een inbraak, die evenwel door Jan (den jongen) verijdeld wordt. De villa-bewoners, die het ongewenschte bezoek zouden ontvangen, worden door de politie op de hoogte gebracht van de omstandigheden der kinderen en ontfermen zich dan over hen, als blijkt, dat de stiefvader is verdronken.

Men ziet het, dit gegeven is weinig nieuw en voor een jongensboek ook niet het meest gewenschte. Een boek als „Dat goeie, lieve Steendam" van denzelfden Auteur lag veel meer in de vereischte lijn. We missen niet alleen veel, maar vinden dingen, gedachten en woorden, die we liever niet zien in een jongensboek. Dat neemt toch niet weg, dat we ook wel iets goeds kunnen zeggen. De jongen is, in z'n liefde tot z'n moeder, z'n zorg voor zijn zusje en z'n ijverbetooning een vriend, dien onze jongens best als boekenkameraad mogen ontmoeten. Hij is niet onnatuurlijk geteekend en heeft toch vele aantrekkelijke eigenschappen. En spanning zit er ook wel in 't verhaal. Daarom, al is onze waardeering om meer dan een reden begrensd, ongewenschte lectuur achten we toch ook dit boek niet.

De illustraties zijn veel minder geslaagd dan van 't eerstgenoemde verhaal.

C. T.

De Synode van Assen.

Dinsdag 26 Januari is de Buitengewone Generale Synode der Gereformeerde Kerken, bijeengeroepen door de Geref. Kerk van Assen op verzoek van de Particuliere Synodes van Noord-Holland en van Noord-Brabant en Limburg ter behandeling van de kwestie-Geelkerken, aangevangen.

Reeds Maandag waren de leden der Synode te Assen gearriveerd.

De bidstond.

In de Molenstraatkerk kwam men des avonds 7 uur met vele belangstellenden uit de gemeente Assen bijeen in een ure des gebeds. Dr J. C. de Moor, praeses der vorige Synode, ging in deze ure voor.

De bidstond werd geopend met het zingen van Psalm 25:2, waarna gelezen werd Handelingen 5:34—42. Na het gebed wees Dr de Moor er op, dat de voorlezing van dit Schriftgedeelte de vervulling was van een wensch, door een der leden der Kerk van Amsterdam-Zuid in de „Overtoomsche Kerkbode" uitgesproken. Reeds is er echter op gewezen, dat Gamaliëls raad, in dit Schriftgedeelte vervat, wel eenmaal door hem gegeven is, maar dat het daarom allerminst zeker is, dat zijn advies ook goed was, Gods wil vertolkt en voor Zijn Kerk van later eeuwen tot voorbeeld kan zijn.

Ter inleiding op het gebed kiest spr. Paulus' woord in 2 Corinthe 13:8: „Want wij vermogen niets tegen de waarheid, maar voor de waarheid". Spr. bezag achtereenvolgens, dat wij niets vermogen tegen de waarheid en dat wij wel iets vermogen voor haar.

Na in verband met zijn eerste gedachte het Schriftwoord in zijn verband gezet te hebben, wees Spr. er op, dat dit woord ons gegeven is, opdat wij ons zouden verootmoedigen, onze kleinheid zouden beseffen en ons zouden vertroosten.

Over het verootmoedigende van dit woord sprekend, vestigt Spr. er de aandacht op, dat het inhoudt, dat, indien we slechts eenigszins de kans zien, wij zeker iets tegen de waarheid zouden ondernemen. Al wordt dan ook de waarheid, van Gods zijde bezien, nimmer wezenlijk geschaad, toch wordt zij door ons optreden verduisterd, haar gezag verminderd en haar invloed gebroken. De laatste maanden zijn daarvan wel een zeer duidelijk bewijs. Wij moeten het met schaamte bekennen — ahlus Spr. — dat reeds de manier, waarop in het aanhangig proces velen zijn opgetreden, allerminst geschikt is geweest, om den eerbied voor Gods openbaring te versterken. Dat de wereld zoo gruwelijk heeft gespot, b.v. met de paradijs-geschiedenis, blijft weliswaar voor haar rekening, maar het is niet te ontkennen, dat dezerzijds daartoe aanleiding is gegeven. Ook heeft de wijze, waarop broederen tegen broederen optraden in dit geding, ons alle reden tot verootmoediging geschonken, want zeker kan de wereld daaruit niet afleiden hoe lief ze elkander hadden. Over degenen, die van Godswege geroepen zijn tot het ambt in Zijn Kerk, werd telkens weer op een wijze gesproken en geschreven, die slechts wantrouwen en minachting kan kweeken. Ook de wijze waarop men zich uitliet over degenen, die waren gekozen om haar in wettige vergadering te vertegenwoordigen, was een symptoom van de werking van den vorst der duisternis.

Het is smartelijk, dat onze Synode ditmaal onder zulke omstandigheden moet samenkomen. Sinds 1892 is er wel menigmaal allerlei moeite geweest, doch nimmer stegen de wateren van wereldzin, hartstocht en onderlinge vijandschap zoo hoog als thans en werd de Kerk van Christus zoozeer tot een aanfluiting.

Te meer smart ons deze toestand, omdat door Gods Goedheid het twistvuur, dat vroeger haar wijstand bedreigde, bijv. over de kwestie Theologische School en Vrije Univ. wonderbaar was gedoofd. Thans dreigt, wanneer niet ons gebed tot den Heere wordt verhoord, de brand feller dan ooit en zijn de groote grondwaarheden van Gods openbaring in het geding.

Spr. hoopt, dat zijn inzicht te somber is, maar waarschuwt, den toestand niet te licht te nemen. Wij zullen met elkaar in de schuld moeten komen. Met het uitbannen in 1920 van één dwalenden broeder was evenmin het kwaad uitgezuiverd als de drang naar reformatie genoeg innerlijke kracht bleek te bezitten om ons kerkelijk leven tot verjonging te brengen.

Laat ons ons samen verootmoedigen. Hebben we misschien niet terwille van de zoogenaamde wetenschap dergenen, die zich verlicht achten, den eenvoud der kinderlijk geloovigen